

5. Демська Л. Жінка з мечем / Леся Демська. – Львів : Літературна агенція «Піраміда», 2005. – 177 с.
6. Денисова Т. Н. Історія американської літератури ХХ ст. : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / Тамара Наумівна Денисова. – К. : Довіра, 2002. – 318 с.
7. Дерріда Ж. Структура, знак і гра у дискурсі гуманітарних наук / Ж. Дерріда // Слово. Знак. Дискурс. Антол. світ, літ.-критич. думки ХХ ст. – Львів, 1996. – С. 460–472.
8. Дятчук В. В. Структурно-семантичні та стилістичні характеристики одоративної лексики в сучасному українському мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Український мові» / В. В. Дятчук. – Київ, 1979. – 24 с.
9. Кубрякова Е. С. Начальные этапы становления когнитивизма: лингвистика, психология – когнитивная наука / Е. С. Кубрякова // Вопр. языкознания. – 1994. – № 4. – С. 34–47.
10. Derrida J. Structure, sign, and play in the discourse of human sciences / J. Derrida // The structuralist controversy. – Baltimore, 1972. – P. 256–271.
11. Freeman M. H. Poetry and the scope of metaphor : Toward a cognitive theory of literature / M. R. Freeman // Metaphor and Metonymy at the Crossroads : A Cognitive Perspective / [ed. by Antonio Barcelona]. – Berlin, N. Y. : Mouton de Gruyter, 2002. – P. 253–281.
12. Lakoff G. The contemporary theory of metaphor / G. Lakoff // Metaphor and Thought / [ed. by A. Ortony]. – Cambridge : Cambridge University Press. – 1993. – P. 202–251.
13. Shen Y. Cognitive constraints on verbal creativity. The use of figurative language in poetic discourse / Y. Shen // Cognitive Stylistic. Language and Cognition in Text Analysis / [ed. by E. Semino]. – N. Y. : Routledge, 1992. – P. 23–45.
14. Tsur R. Aspects of Cognitive Poetics / R. Tsur, E. Semino, J. Culpeper // Cognitive Stylistics: Language and Cognition in Text Analysis. – Amsterdam ; Philadelphia : John Benjamins, 2002. – P. 279–318.

Статтю подано до редколегії
16.03.2012 р.

УДК 811.111'27:177.1(=111)

О. А. Миколіук – аспірант Волинського національного університету імені Лесі Українки

Секулярний символ ЧЕСТИ у британському суспільстві

Роботу виконано на кафедрі практики англійської мови ВНУ ім. Лесі Українки

У статті здійснено спробу розкрити важливість феномену ЧЕСТЬ як соціальної категорії британського суспільства, проаналізувати трактування поняття ЧЕСТЬ суміжними з лінгвістикою дисциплінами, а також прослідкувати зміну образів, які виникали у свідомості британця, формуючи його менталітет в різні історичні епохи.

Ключові слова: честь, морально-етичні цінності, суспільство, гоноративи, етикет, ієрархічна система.

Миколіук Е. А. Секулярний символ ЧЕСТИ в британському суспільстві. В статті зроблена спроба розкрити важливість феномену ЧЕСТЬ як соціальної категорії британського суспільства, проаналізувати розуміння поняття ЧЕСТЬ суміжними з лінгвістикою дисциплінами, а також прослідкувати, як змінювались образи, що виникали в свідомості британця, формуючи його менталітет в різні історичні періоди.

Ключевые слова: честь, нравственно-этические ценности, общество, гоноративы, этикет, иерархическая система.

Mikoliuk O. A. Secular Character of the HONOUR Symbol in the British Society. The article aims at disclosing the HONOUR phenomenon as the social category of the British society, and analyzing its interpretation by the disciplines adjacent to Linguistics, as well as tracing the change of symbols which arise in the mind of the British, creating their mentality in different historical periods.

Key words: honour, moral-ethic values, society, honorifics, etiquette, hierarchical system.

Постановка наукової проблеми та її значення. Серед основних тем, які завжди актуальні у різні історичні періоди розвитку суспільства, – тема морально-ціннісних категорій. Чільне місце тут

належить категорії ЧЕСТЬ, яка є міждисциплінарною та міжкультурною. Власне поняття ЧЕСТЬ наявне в культурі кожної нації, однак і соціальні групи кожної окремо взятої культури сприймають його неоднаково. Інтерпретація понять та морально-ціннісних категорій у мові залежить від низки чинників, серед яких провідну роль відіграють культурологічні. Втілення в мову культурних цінностей через культурні концепти дає змогу глибше і повніше уявити картину світу носія мови. Цим питанням цікавляться вітчизняні і зарубіжні лінгвісти, зокрема А. М. Приходько, В. Б. Мусій, Ю. С. Степанов, Ю. М. Караулов, М. М. Малишевська, В. І Карасик, С. Г. Воркачов, Н. Д. Арутюнова, Ч. Філмор, Дж. Лакофф та ін.

Кожній культурі притаманний певний набір образів, які характеризують членів соціальних груп, що ними послуговуються. Однак події, вчинки, особистості, з якими ці образи пов'язуються, можуть бути різними для різних культур [2].

Мета – вивчити секулярний бік категорії ЧЕСТЬ у культурі британського суспільства через лексичні одиниці, якими ця категорія представлена в мові. Відповідно до мети поставлено такі завдання:

- розкрити важливість феномену ЧЕСТЬ як соціальної категорії британського суспільства;
- проаналізувати трактування поняття ЧЕСТЬ суміжними з лінгвістикою дисциплінами;
- простежити зміну образів, які виникали у свідомості британця, формуючи його менталітет в різні історичні епохи.

Актуальність теми полягає у потребі системно проаналізувати і представити один із основних концептів мовної свідомості британців, а також лексичні одиниці, що його вербалізують.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Беручи до уваги міждисциплінарність морально-ціннісних категорій, розглянемо трактування досліджуваного поняття на стику таких суміжних з лінгвістикою дисциплін, як філософія, етика, соціальна психологія, загальна та соціальна педагогіка.

Філософський енциклопедичний словник трактує ЧЕСТЬ як *визнання*, яке оточення добровільно виражає людині як носію індивідуальних цінностей (*повага*); те визнання, з яким людина ставиться до себе як до особистості (*самоповага почуття власної гідності*) або якого, на її думку, вона має право вимагати від людей свого соціального кола (*марнославство*) [3].

Словник з етики за редакцією І. Кона трактує ЧЕСТЬ як поняття моральної свідомості і категорію етики, що тісно пов'язана і схожа з категорією *гідності*. Подібно до гідності, поняття ЧЕСТЬ розкриває ставлення людини до самої себе і ставлення до неї з боку суспільства. Однак, на відміну від поняття гідність, моральна цінність особистості в понятті ЧЕСТЬ пов'язується з конкретним *соціальним становищем* людини, родом її діяльності та визнаними за нею моральними заслугами [3].

У словнику соціальної психології А. А. Брудного честь – форма самоповаги особистості, звернена в соціально-моральну цінність. З культурно-історичної точки зору ЧЕСТЬ – це продукт інтеріоризації соціального статусу. В рабовласницькому та феодальному суспільствах ЧЕСТЬ відіграла важливу роль у сфері соціальної регуляції міжособистісних відносин. ЧЕСТЬ тісно пов'язана з *довірою*, оскільки об'єктивно виражається в поведінці індивіда, яка відповідає очікуванням групи, до якої він належить. У соціальній психології ЧЕСТЬ розглядають як типовий приклад соціальної ратифікації значень: так, референтна група схильна контролювати й осуджувати поведінку, яка не відповідає нормам ЧЕСТІ. Норми ЧЕСТІ нерозривно пов'язані з традицією, а отже і з історією [3].

Словник термінів загальної та соціальної педагогіки А. С. Вороніна трактує ЧЕСТЬ як *форму самоповаги* особистості, яка стала соціально-моральною цінністю (*почуття власної гідності*), як те визнання, яке оточення добровільно виражає людині як носію індивідуальних цінностей (*пошана, довіра*) [3].

Оскільки саме мова відображає всі поняття, категорії, концепти, що існують у свідомості індивіда як представника певної нації, розглянемо трактування концепту ЧЕСТЬ з лінгвістичної точки зору. У словнику Макміллана подано такі визначення слова HONOUR:

- the respect that people have for someone who achieves something great, is very powerful, or behaves in a way that is morally right;
- the belief and practice of someone who has high moral standards;
- something you do that you are proud of;

- a prize that someone is given because they have achieved something important;
- a woman's virginity (the fact that she has not had sex) before being married, or the fact that she has never had sex with anyone except her husband [8].

В. І. Карасик вважає, що будь-який концепт – це «поняття–асоціація–цінність». Отже, з вищенаведених визначень можна зробити висновок, що поняття ЧЕСТЬ асоціюється з певними моральними цінностями, які є значущими категоріями етики: повага/самоповага (**respect; esteem(ation), consideration, deference, regard, appreciation, homage, obeisance, reverence/self-respect, self-esteem**), гідність (**dignity**), соціальний статус (**social position**), марнославство (**vainglory**), пошана (**reverence, honour, homage, obeisance, esteem, respect**), довіра (**trust, confidence, credit, reliance, credence, affiance, faith**). До перерахованих понять, які тісно переплітаються з досліджуваним, можемо віднести поняття ВЛАДА, яке зафіксовано у словнику Макміллана. Отже, індивід, який має певну владу над іншими через соціальний статус, має честь керувати певними процесами у суспільстві, які передбачені цією владою. Наприклад: «*HER wisdom too limited the number of their servants to three; two maids and a man, with whom they were speedily provided from amongst those who had formed their establishment at Norland*» [6, 16].

На поданих нижче прикладах простежимо зв'язок між морально-ціннісними категоріями, які є водночас аспектами досліджуваного поняття ЧЕСТЬ та самим поняттям.

- **Повага/самоповага (respect)** – «*On the contrary, every friend must be made still more her friend by them. Concern for her unhappiness, and respect for her fortitude under it, must strengthen every attachment. Use your own discretion, however, in communicating to her what I have told you*» [6, 134].

- **Гідність (dignity)** – «*About four days after Edward's arrival Colonel Brandon appeared, to complete Mrs. Dashwood's satisfaction, and to give her the dignity of having, for the first time since her living at Barton, more company with her than her house would hold. Edward was allowed to retain the privilege of first comer, and Colonel Brandon therefore walked every night to his old quarters at the Park; from whence he usually returned in the morning, early enough to interrupt the lovers' first tete-a-tete before breakfast*» [6, 237].

- **Пошана (honour)** – «*Elinor honoured her for a plan which originated so nobly as this; though smiling to see the same eager fancy which had been leading her to the extreme of languid indolence and selfish repining, now at work in introducing excess into a scheme of such rational employment and virtuous self-control*» [6, 219].

- **Довіра (trust)** – «*Yes. I have explained it to myself in the most satisfactory way; – but you, Elinor, who love to doubt where you can – it will not satisfy YOU, I know; but you shall not talk ME out of my trust in it*» [6, 49].

- Такий складник концепту ЧЕСТЬ, як **марнославство** рідко вживається у прямому значенні. Тому на прикладах простежимо його зміст із контексту.

- **Марнославство (vainglory)** – «*I am sometimes disposed to repent that I did not let Charles buy Vernon Castle, when we were obliged to sell it; but it was a trying circumstance, especially as the sale took place exactly at the time of his marriage; and everybody ought to respect the delicacy of those feelings which could not endure that my husband's dignity should be lessened by his younger brother's having possession of the family estate*» [5, 5].

Навіть якщо й дійсно через обставини гідність чоловіка була принижена тим фактом, що саме молодший брат, а не він сам володів родовим помістям, то говорити про ці образи не етично. Такі розмови свідчать про амбіції, акцент на власних потребах та інтересах і марнославство, які також відносимо до складників ЧЕСТІ.

- **Соціальний статус (social position)** – «*That he is patronised by YOU», replied Willoughby, «is certainly in his favour; but as for the esteem of the others, it is a reproach in itself»* [6, 31]. У тексті немає лексичних одиниць, які вказують на соціальний статус, але він контекст чітко його передає. Опіку над кимось може взяти на себе лише людина, яка займає певне соціальне становище. Крім контексту цей аспект можна вербалізувати гоноративами.

Гоноратив є формою ввічливості, граматичною категорією, яка передає ставлення мовця до того, про кого йдеться, та виражає шанобливе ставлення до людини з боку суспільства, на яке впливає її соціальне становище, рід діяльності та визнані за нею моральні заслуги [1].

Оскільки інформацію про ментальність кожного суспільства несе мова, якою воно розмовляє, то можемо стверджувати про протокольність британського суспільства. Дотримання тут церемоніалу, ритуалу, етикету є однією з норм повсякденного життя. Табелі титулів та рангів Британії досить складні і використовується в повному вигляді здебільшого у відповідній кореспонденції та діловодстві. Проте у британців існує неписане правило – притримуватися офіційної форми звертання навіть у повсякденному спілкуванні. Це правило виражене у гонорифічних лексемах **Mister, Missis, Miss, Mistris** [4, 36].

«If you know anything of the fashionable world, you have heard, tell of the three beautiful Miss Herncastels, Miss Adelaide, Miss Caroline, and Miss Julia – this last being the youngest and the best of the three sisters, in my opinion...» [7, 19].

Слід зазначити, навіть якщо йдеться про третю особу, британець не дозволить собі фамільярності, а вживатиме гоноратив перед іменем:

«Only this morning (May twenty-first, Eighteen hundred and fifty) came my lady's nephew, Mr. Franklin Blake, and held a short conversation with me, as follows...» [7, 17].

Мовець розповідає про свого кузена з повагою, називаючи його не просто Франкліном, а містером Франкліном Блейком.

До гоноративів належать також лексеми на позначення соціального статусу, титулу, професії. Наприклад:

«Sergant Cuff», – she said, – «there was perhaps some excuse for the inconsiderate manner in which I spoke to you half an hour since. I have no wish, however, to claim that excuse. I say with perfect sincerity, that I regret it, if I wronged you» [7, 30].

«...Dr. Davies was coming to town, and so we thought we'd join him in a post-chaise; and he behaved very genteelly, and paid ten or twelve shillings more than we did» [6, 139].

«Who would submit to the indignity of being approved by such a woman as Lady Middleton and Mrs. Jennings, that could command the indifference of anybody else?» [6, 31].

Лексеми **Sergant, Doctor, Lady, Mrs** у наведених прикладах мають кілька точок перетину з досліджуваним концептом HONOUR, а саме: 1) виражають повагу до людини, як до професіонала; 2) виражають гордість самої людини за те, що вона є професіоналом у певній сфері; 3) показують визнання людини суспільством за певні професійні здобутки. Таким чином, концепт ЧЕСТЬ проявляється не лише в морально-ціннісних категоріях, а й у гоноративах.

Безумовно, ієрархічна шкала гоноративів, що вказують на титули та ранги в ході історії, змінювалася залежно від свого значення. Для античного суспільства основною була ідея соціальної нерівності. Про це свідчать такі назви та самоназви еліт, як *fristoi, boni, optimi, honestiores* та списки чеснот у похвальних промовах і на надгробних каменях. Середньовічне суспільство було схильне розглядати свою ієрархічну структуру в дуалістичних формах: заможним і могутнім протиставлялися бідні, вільним – невільні, королеві – народ [2, 39].

*«The King's vindictive pride
Boasts to have tamed the Border-side,
Where chiefs, with hound and trawl; who came
To share their monarch's sylvan game,
Themselves in bloody toils were snared,
And when the banquet they prepared,
And wide their loyal portals flung,
O'er their own gateway struggling hung»* [9, 34].

Критерії творення еліт в античному суспільстві відрізнялися від сучасних, але недоторканою впродовж усієї історії залишалася ідея неодмінної нерівності [2, 43]. У новий час утворилися класи, соціальні групи, касти, прошарки, а це, відповідно, доповнило ієрархічну систему гоноративів. Сюди, наприклад, можемо віднести нові професійні та наукові, спортивні ступені та ранги. З іншого боку, слід зауважити, що деякі гоноративи виходять поступово із використання через зникнення понять, які вони позначають (*gentry, nobility, bourgeois*).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, пріоритетними асоціаціями у секулярному визначенні поняття ЧЕСТЬ є повага/самоповага, гідність, соціальний статус/соціальна

нерівність, влада, марнославство, пошана, довіра. Такі аспекти досліджуваної категорії притаманні кожній культурі, а особливо культурі протокольної Британії. Саме через виявлення поваги та пошани до інших людина достойна ЧЕСТІ отримувати пошану та повагу від суспільства.

Спорідненість концепту ЧЕСТЬ з ціннісними категоріями та гоноративами свідчить про широкий спектр його вираження у мові та культурі Британії. Враховуючи недостатнє вивчення такого багатопланового феномену, а також неповний список аспектів, які його формують, подальші розвідки у цьому напрямі є перспективними.

Список використаних джерел та літератури

1. Википедия [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://ru.wikipedia.org/wiki>.
2. Історія європейської ментальності / за ред. Петера Дінцельбахера ; пер. з нім. Володимир Кам'янець. – Львів : Літопис, 2004. – 720 с.
3. Словари и энциклопедии на Академике [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://dic.academic.ru>.
4. Ступин Л. П. Современный английский речевой этикет / Л. П. Ступин, К. С. Игнатъев. – Л. : Изд-во Ленингр. ун-та, 1980. – 141 с.
5. Austen J. Lady Susan [Electronic resource] / J. Austen. – Mode of access : <http://homeenglish.ru/Books.htm>
6. Austen J. Sense and Sensibility [Electronic resource] / J. Austen. — Mode of access : <http://homeenglish.ru/Books.htm>.
7. Collins W. The Moonstone / W. Collins. – England : Penguin Books, 1994. – 464 p.
8. Macmillan dictionary [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.macmillandictionary.com/thesaurus/british/honour>.
9. Scott W. The Lady of the Lake / W. Scott. – [Electronic resource]. – Mode of access : <http://homeenglish.ru/Books.htm>.

Статтю подано до редколегії
10.03.2012 р.

УДК 81'23. 811.111

Е. Є. Мінціс – старший викладач кафедри англійської філології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Метафоричні моделі концепту «word» (на матеріалі художнього дискурсу)

*Роботу виконано на кафедрі англійської філології
ПНУ ім. В. Стефаника*

У статті на матеріалі сучасної англійської художньої прози зроблено спробу класифікувати концептуальні метафори, в основі яких лексема «слово», та визначити метафоричні моделі однойменного концепту.

Ключові слова: дискурс, концепт, концептуальна метафора, лексема, когнітивна модель.

Мінціс Э. Е. Метафорические модели концепта «word» (на материале художественного дискурса).

В статье на материале современной англоязычной художественной прозы сделана попытка классифицировать концептуальные метафоры, в основе которых лексема «слово», и определить метафорические модели одноименного концепта.

Ключевые слова: дискурс, концепт, концептуальная метафора, лексема, когнитивная модель.

Mintsys E. Y. Metaphorical Models of the Concept «Word» (Based on the Modern Prose in English).

The article presents an attempt to classify conceptual metaphors with the lexeme «word» in the focus and to single out metaphorical models of the concept in question. The research is based on the modern prose in English.

Key words: discourse, concept, conceptual metaphor, lexeme, cognitive model.

Постановка наукової проблеми та її значення. У сучасному мовознавстві велика увага приділяється терміну «концепт» та методам його дослідження, питанню взаємозв'язку концепту зі значенням мовної одиниці та проблемі концептуальної метафори.